

- у дослідженні використання спеціальних елементів УНК та доповнень для передачі певного повідомлення;
- у дослідженні використання кольорів в УНК для передачі певного повідомлення;
- у дослідженні використання матеріалів, технік крою, технологій виготовлення, зберігання для передачі певного повідомлення;
- у впорядкуванні студій з комунікативної лінгвістики, що стосуються невербальних засобів спілкування, пов'язаних із українським національним костюмом тощо.

Отже, методологію інформаційного накладання можна та потрібно використовувати у сучасній лінгвістиці.

Перспективи дослідження бачимо у пошуку можливостей застосування вказаного у інших галузях мовознавства, які не згадано у цій розвідці.

Список використаних джерел:

1. Андрушко Л. В. Український національний костюм та інформація: філософський і культурологічний вимір / Л. В. Андрушко: [монографія]. – К.: ТОВ «Юрко Любченко», 2016. – 212 с.

Борисенко О.В.

студентка,

*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

МОТИВ ЗРАДИ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ «ЗАЛИШЕНЕЦЬ. ЧОРНИЙ ВОРОН» ТА «МАРУСЯ»)

Сучасна українська література характеризується появою нового покоління талановитих митців, які здійснили справжню революцію в тематиці художніх творів. І хоча на сьогоднішній день центральне місце відводиться людині, її особистому житті у співвідношенні з громадською позицією, літератори акцентують увагу і на розв'язанні найважливіших питань людського буття, одвічних цінностей. У своїх творах письменники порушують проблему самовизначення героя, описують ситуації морального вибору, серед яких нерідко – вибір між вірністю і зрадою.

Тема відступництва завжди хвилювала представників світового та українського письменства. Одним із таких митців є Василь Шкляр, який в історичних романах «Залишенець. Чорний ворон» (2009) та «Маруся» (2014) не лише висвітлив маловідомі трагічні сторінки нашої історії (період існування та падіння Холодноярської республіки 20-х років ХХ ст. у романі «Залишенець. Чорний ворон», буремні події на теренах України у 1919 р. в романі «Маруся»), а й на прикладі власних персонажів розкрив проблему

зрадництва, що фатально вплинула на хід національно-визвольної боротьби. В. Шкляр вивів образи перекинчиків, котрі підступно покидали рідну землю, а також тих так званих українців, які заради корисливих інтересів зраджували оборонців незалежної держави.

Творчості В. Шкляра присвячено наукові розвідки Р. Харчук, Г. Кривопишиної, А. Новикова, Н. Крижановської, Л. Старовойт, М. Карасьової, К. Поліщука та ін., у яких у цілому визначено художні особливості, проблематику творів митця, однак ґрунтовний системний підхід до розкриття досліджуваного нами питання не здійснено.

Простежуючи мотив зради у згаданій прозі В. Шкляра, доцільно з'ясувати сутність поняття «зрада». У «Словнику української мови» (1972) за редакцією І. Білодіда одним із значень цього слова є «перехід на бік ворога; віроломство, зрадництво» [4, с. 696], що і беремо до уваги в своєму дослідженні.

Увівши мотив зради до своїх історичних романів, В. Шкляр слушно розділив їх персонажний світ на два табори – протагоністи та їх однодумці (герої-патріоти) та антагоністи (більшовики, чекісти, у тому числі й перебіжчики, повстанці-зрадники). Так, у романі «Залишенець. Чорний ворон» зустрічаємо кілька персонажів, котрі підступно зрадили не тільки Україну, а й своїх близьких. Одним із них є красень-українець Куземко, молодший брат повстанця Вовкулаки. Резонною є думка А. Новикова, котрий порівнює його із Андрієм, сином Тараса Бульби з однойменної повісті М. Гоголя. Адже він також «до нестями закохався у красуню з ворожого табору», чекістку та єврейку Цілю Борух і «зрадив своїх побратимів-козаків» [2, с. 22-23], за що поплатився життям: загинув разом зі своєю коханою від руки рідного брата.

Іншим горе-українцем є чекіст Пьотр Птіцин, він же Петро Птах. На прикладі цього персонажа автор порушив проблему національного відступництва, втрати горе-українцями свого етнічного коріння, зміни ними навіть прізвища на російський лад, що широко представлено ще в літературі останніх десятиліть ХІХ ст. Подібно до персонажів М. Кропивницького (поміщик Воронов – колишній Ворона із драми «Доки сонце зійде, роса очі виїсть»), Б. Грінченка (селянин Роман Сиваш із повісті «Серед темної ночі», який під час знайомства з учителем називає себе Сивашовим), батько чекіста Птіцина відмовився від українського прізвища Птах, а його син навіть став катом дідівської землі. Незважаючи на те, що Пьотр Птіцин називає себе перед повстанцями «хахлом», розуміє українську мову, проте давно перейшов на бік ворога. Недаремно його, як і Куземка, спіткала трагічна доля. Відчайдушна патріотка Уля убиває зрадника, жертвуючи власним життям.

На один щабель із Птіциним А. Новиков слушно ставить героя іншого роману В. Шкляра [2, с. 22-23]. Так, у «Марусі» зустрічаємо полоненого більшовика, якого автор називає «хитрою хохляцькою пикою» [6, с. 104]. Адже, як і персонаж «Чорного Ворона», він є не просто зрадником, а підлабузником, намагається зблизитися із галичанами, щоб вижити.

Доречно згадати й начальника повітової спецчастини по боротьбі з бандитизмом Яшу Гальперовича з роману «Залишенець. Чорний ворон», який заради збереження власного життя не просто готовий стати одним із повстанців, а й холоднокрівно убиває колег-чекістів. Не даремно про таких людей говорять, «що це колишній «свій», котрий зламався і став на шлях зради» [3, с. 87]. Закономірно, що, як і всіх відступників, його життя мало трагічний фінал. Засуджений до смерті повстанцями, він загинув, як Іуда.

Така ж доля спіткала етнічних українців, «перекинчиків», колишніх петлюрівців, завербованих чекістами, – полковника Петра Трохименка («Гамалія») та Юхима Терещенка («сотник Завірюха»), які, видаючи себе за посланців від УНР, втерлися в довіру до впливових отаманів, і, у результаті, заманити повстанців у пастку на загибель. Однак, як і всі зрадники у творах В. Шкляра, вони загинули ганебною смертю (зокрема, Терещенка втопив у болоті Чорний Ворон), у чому вбачаємо певний дидактизм.

Аналізуючи мотив зради у романі «Залишенець. Чорний Ворон», варто розглянути збірний образ народу. Як зауважує Н. Крижановська, сам Чорний Ворон ставився до нього неоднозначно [1, с. 131]. Під час подорожі Україною отаман «відкрив у наших сільських людях одну цікаву рису ... якась аж надмірна добрість, безхитрісна та безоглядна, оте запобігання перед гостем, навіть якщо цей гість випадковий і ще невідомо, з чим до тебе прийшов» [5, с. 231]. Однак після введення продподатків люди припинили допомагати повстанцям: «Селяни зробилися хитрими скнарами; знаючи нашу безвихідь, вони відмовлялися платити справжню ціну...» [5, с. 324]. Саме турбота про власні родини, боязнь страти часто змушували селян відмовляти в допомозі повстанцям, навіть зраджувати їх.

У романі «Маруся» В. Шкляр висвітлив героїчний шлях 16-річної отаманші Марусі (Олександри Соколовської), яка власним прикладом титанічної сили духу в буремному 1919 році повела 300 кіннотників і 700 піхотинців на боротьбу на вільну Україну. Як і в попередньому творі, автор провів через увесь твір мотив зради, який є зв'язкою основних подій роману. Адже очолити загін повстанців дівчину змусили трагічні події, що сталися в патріотичній родині священика Соколовського: підступні вбивства трьох братів – молодих отаманів. Героїня не дарма стверджує: «Я вчителька. І брати мої були вчителями. Ми не збиралися убивати. Але перший прийшов завойовник, і тут уже є одна правда: або він тебе, або ти його. Інакше не буває» [6, с. 204].

Вражені тими жахіттями, що відбувалися на теренах України, члени родини Соколовських по черзі очолюють загін повстанців. Першим пройнявся глибокою відданістю державі наймолодший Лесик (отаман Олекса Соколовський), який гине по дорозі від Радомишля від кулі зрадника: «У пітьмі блиснув вогонь рушничного випалу. Куля прошила чорну бурку, черкеску й розписку, яку Гелевей дав отаманові. Шуренок влучив у серце» [6, с. 35]. Зрада через матеріальну користь стала причиною смерті старшого брата Олекси Дмитра, якого за «сім мільйонів рублів» [6, с. 51] підступно

вбивають близькі люди. Найстрашніше те, що замішаний у цьому вбивстві виявився хрещений батько Дмитрового сина Тиміш Олексієнко-Корч, жорстокий навіть до малого хрещеника: «Надя спершу подумала, що Тиміш підоспів на поміч, та він прошипів: – Якщо комусь писнеш, я твоє щеня розірву на шматки» [6, с. 53]. Через зраду загинув і останній брат-герой Василь, якого підступом захопили вороги, а після жорстоких катувань убили.

Трагедія братів Соколовських у тому, що вони, будучи чесними і щирими, «дуже вірили людям, рівняючи всіх по собі, вірили беззастережно, не припускаючи здогаду, що зрадників треба шукати серед найближчих людей» [6, с. 98].

Отже, висвітлюючи сумні сторінки нашої історії, В. Шкляр у романах «Залишенець. Чорний ворон» та «Маруся» провів наскрізний мотив зради, протиставив образи справжніх героїв і зрадників України, показав, що такі горе-українці, перекинчики негативно впливали на перебіг національно-визвольної боротьби, гальмували рух нації до вільного мирного майбутнього. Прирікши більшість персонажів-зрадників на ганебну смерть, В. Шкляр, на нашу думку, своїми романами стверджує, що людина за будь-яких обставин повинна обирати гідний шлях у житті, спираючись на мораль, звичаї, культуру рідного народу.

Список використаних джерел:

1. Крижановська Н. В. «Художнє моделювання історичних постатей і вигаданих персонажів (на прикладі роману В. Шкляра «Залишенець. Чорний ворон»)» / Н. В. Крижановська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Запоріжжя, 2014. – С. 130–132.
2. Новиков А. О. «Українська історія крізь призму творчості Василя Шкляра» / А. О. Новиков // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 21. Том 1. – Одеса, 2016. – С. 20–23.
3. Романенко О. «Чорний ворон» Василя Шкляра: між високою та масовою літературою / О. Романенко // Наукові праці. Наук.-метод. журнал. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2010. – Вип. 128: Філологія. Літературознавство. – Т. 141. – С. 85–89.
4. Словник української мови: в 11 томах / за ред. І. К. Білодіда. – Том 3. – К.: Наукова думка, 1972. – 744 с.
5. Шкляр В. Залишенець. Чорний Ворон / Василь Шкляр. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. – 384 с.
6. Шкляр В. Маруся: роман / Василь Шкляр. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 320 с.